

۷

موزه ملی
کتاب و اسناد

نگرش های به اسلام

در مطالعات ادیان

چ. آدامز / ا. ربیبین / فضل الرحمان / م. والدمن / و...

ویراسته و چهار مارکین | به کوشش و ویرایش مهرداد عباسی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ

نگرش‌هایی به اسلام در مطالعات ادیان

مجموعه مطالعات اسلامی | ۲۶ | مطالعات قرآن و حدیث | ۷

این کتاب ترجمه‌ای است از:
Approaches to Islam in Religious Studies,
Edited by Richard C. Martin,
Oneworld, 2001.

نگرش‌هایی به اسلام در مطالعات ادیان
نویسندگان: چارلز آدامز، اندرو ریپین، فضل‌الرحمان، ویلیام گراهام، مریلین والدمن و ...
ویراسته‌اندرو ریپین؛ به‌کوشش و ویرایش مهرداد عباسی
۳۱۴ص، تهران، حکمت، ۱۳۹۶ش
شابک: 978-964-244-184-6
عنوان اصلی: Approaches to Islam in religious studies, c1985
رهیافت‌هایی به اسلام
اسلام -- بررسی و شناخت -- کنگره‌ها
Islam -- Study and teaching -- Congresses
مارتین، ریچارد، ویراستار
Martin, Richard C.
عباسی، مهرداد، ۱۳۵۶-، گردآورنده، ویراستار
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ الف/۴۸۷BP۱۱
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۴۶۴۱۹۷۲

چارلز آدامز، اندرو ریپین، فضل‌الرحمان، مریلین والدمن و ...

نگرش‌هایی به اسلام

در مطالعات ادیان

ویراسته ریچارد مارتین
به‌کوشش و ویرایش مهرداد عباسی

انتشارات حکمت

تهران، ۱۳۹۶

تهران، خیابان انقلاب، ابتدای ابوریحان، شماره ۹۴، کدپستی ۱۳۱۵۶۹۴۱۶۴
تلفن: ۰۲۱۶۶۹۵۰۹۸۷ / ۶۶۴۱۵۸۷۹ / ۶۶۴۰۶۵۰۵
سامانه پیام کوتاه: ۰۲۱۶۶۹۵۰۹۸۷
www.hekmat-ins.com
info@hekmat-ins.com

نگرش‌هایی به اسلام در مطالعات ادیان
ویراسته ریچارد مارتین

به‌کوشش و ویرایش مهرداد عباسی
دبیر مجموعه: مهرداد عباسی

چاپ اول: ۱۳۹۶ ش. / ۱۴۳۸ ه.ق.
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۴۴-۱۸۴-۶

حروفچینی و صفحه‌آرایی: مؤسسه فرهنگی هنری حکمت

چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشرکیمیای حضور

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه (از قبیل چاپ، فتوکپی،
الکترونیکی، صوت و تصویر) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

قیمت: ۲۸۰۰۰ تومان

مطالعات قرآن و حدیث

دبیر مجموعه

مهرداد عباسی (استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات)

این مجموعه با رویکردی آکادمیک و مطابق با معیارهای پژوهشی امروز در پی عرضه تصویری واقعی از پیش فرض‌ها، مسئله‌ها، روش‌ها و دیدگاه‌های جدید در مطالعات قرآن و حدیث و نمایاندن رهیافت‌ها و چشم‌اندازهای نوین مطالعات اسلامی به پژوهشگران و علاقه‌مندان شاخه‌های گوناگون علوم انسانی و اجتماعی است.

۱ رهیافت‌هایی به قرآن (۱۳۸۹)

مجموعه مقالات ویراسته جلالد هاوتینگ؛ به‌کوشش و ویرایش مهرداد عباسی

۲ شفاهی و مکتوب در نخستین سده‌های اسلامی (۱۳۹۳)

مجموعه مقالات نوشته گریگور شولر؛ ترجمه نصرت نیل‌ساز

۳ قرآن و زن: بازخوانی متن مقدس از منظر یک زن (۱۳۹۳)

نوشته آمنه ودود؛ ترجمه اعظم پویا و معصومه آگاهی

۴ تاریخ‌گذاری حدیث: روش‌ها و نمونه‌ها (۱۳۹۴)

مجموعه مقالات گروهی از محققان؛ به‌کوشش و ویرایش سیدعلی آقایی

۵ رویکردهایی به تاریخ تفسیر قرآن (۱۳۹۴)

مجموعه مقالات ویراسته اندرو ریپین؛ به‌کوشش و ویرایش مهرداد عباسی

۶ تفاسیر صوفیانه قرآن از سده چهارم تا نهم (۱۳۹۵)

نوشته کریستین سندز؛ ترجمه زهرا پوستین‌دوز

۷ نگرش‌هایی به اسلام در مطالعات ادیان (۱۳۹۶)

مجموعه مقالات ویراسته ریچارد مارتین؛ به‌کوشش و ویرایش مهرداد عباسی

زندگی‌نامه محمد: ماهیت و وثاقت (در دست انتشار)

نوشته گریگور شولر؛ ترجمه محمدحسین رفیعی

فهرست

۱۱	پیش‌گفتار ترجمه فارسی
۱۵	دیباچه
۱۹	پیش‌گفتار
۲۳	۱ اسلام و مطالعات ادیان: مقاله مقدماتی ریچارد مارتین/ مهرداد عباسی
۴۵	بخش اول. متن مقدس و پیامبر
۴۹	۲ قرآن کلام شفاهی: مشارکتی اسلامی در فهم متن مقدس ویلیام گراهام/ نصرت نیلساز
۸۳	۳ محمد در تلقی عامه: مدل‌ها در تفسیر پارادایمی اسلامی ارل واو/ مهدی شاددل بصیر
۱۰۹	بخش دوم. مناسک و اجتماع
۱۱۳	۴ مناسک اسلامی: منظرها و نظریه‌ها فردریک دنی/ سپیده نصرتی
۱۳۵	۵ حج و تاریخ ادیان: رهیافت‌های نظری به حج ویلیام راف/ آزاده رضایی
۱۴۹	بخش سوم. دین و جامعه
۱۵۳	۶ ذهن بدوی/ ذهن مدرن: نگرش‌هایی جدید به مسئله‌ای قدیم در اسلام

- ۱۰ نگرش‌هایی به اسلام در مطالعات ادیان
- ۱۷۵ مریلین والدمن/ محمدحسین محمدپور
 ۷ رهیافت‌هایی به مطالعهٔ گروه‌ها به اسلام در هند
 ریچارد ایتن/ معصومعلی پنجه
- ۱۹۹ بخش چهارم. تحقیق و تفسیر
- ۲۰۳ ۸ هرمتوتیک هانری کربن
 چارلز آدامز/ عاطفه ذوالفقاری فر
- ۲۳۱ ۹ تحلیل ادبی قرآن، تفسیر و سیره: روش‌های جان ونزبرو
 اندرو ریپین/ مرتضی کریمی نیا
- ۲۵۵ ۱۰ تأویل روایت‌های قرآنی و غیرقرآنی در تفکر اسماعیلی
 عظیم نانجی/ حسین خندق‌آبادی
- ۲۶۹ بخش پنجم. چالش و نقد
- ۲۷۳ ۱۱ تفسیرهای بیگانگان از اسلام: منظر یک مسلمان
 محمد عبدالرؤوف/ عاطفه بیگدلی
- ۲۸۵ ۱۲ نگرش‌هایی به اسلام در مطالعات ادیان: مقالهٔ مروری
 فضل‌الرحمان/ مهرداد عباسی
- ۳۰۳ معرفی نویسندگان مقاله‌ها
- ۳۰۹ نمایه

پیش‌گفتار ترجمه فارسی

مسئله روش در مطالعات اسلامی از مهم‌ترین مسائل این حوزه در پژوهش‌های جدید است و بحث درباره روش یا روش‌های معتبر در مطالعه اسلام مدت‌هاست ذهن محققان مسلمان و غربی را به خود مشغول داشته است. با گذشت حدود یک‌ونیم قرن از آغاز مطالعه آکادمیک اسلام و قرآن و پیدایی تحقیقات متنوع و متکثر در گفتمان غربی، در دو دهه اخیر شاهدیم که محققان غربی در آثارشان به انحای مختلف به بحث درباره نگرش‌ها و رهیافت‌های گوناگون به اسلام‌شناسی و تحولات روش‌شناختی این حوزه پرداخته‌اند. در بیشتر این آثار، نویسندگان ضمن عرضه گزارشی از روش‌های موجود، به انتقاد از روش‌های دیگر پرداخته و از روشی خاص در مطالعه اسلام و قرآن دفاع کرده‌اند. کتاب پیش‌رو یکی از نخستین تلاش‌ها در محافل غربی در راستای تأمل در نوع نگرش به اسلام در مطالعات جدید است.

کتاب نگرش‌هایی به اسلام در مطالعات ادیان هفتمین شماره از مجموعه «مطالعات قرآن و حدیث» است. این کتاب در مجموع به موضوع روش‌شناسی مطالعات اسلامی در غرب طی چند دهه اخیر اختصاص دارد و در پی اثبات این نکته است که روش‌های رایج در این مطالعات، که تا کنون بیشتر بر رویکرد تاریخی-زبان‌شناختی مبتنی بوده‌اند، در تبیین بسیاری از جنبه‌های دین اسلام ناکارآمدند و محققان مطالعات اسلامی باید به سراغ روش‌های جدید در مطالعات ادیان بروند. در نگاه نخست، ممکن است موضوع و عنوان کتاب با

مطالعات قرآن و حدیث بی‌ارتباط یا کم‌ارتباط به نظر برسند، اما باید توجه داشت که مسئله روش و نحوه نگرش به اسلام و مطالعات اسلامی در همه پژوهش‌های مرتبط با دین اسلام، از جمله مطالعات قرآن و حدیث، تأثیرگذار و تعیین‌کننده‌اند. افزون بر این، چند مقاله کتاب به‌طور مستقیم با روش مطالعه قرآن و متون حدیثی و تفسیری پیوند دارند.

اصل انگلیسی کتاب «نگرش‌هایی به اسلام در مطالعات ادیان» حاصل همایشی سه‌روزه است که در ژانویه ۱۹۸۰ در دانشگاه آریزونا برگزار شد. با این حال، برای ایجاد انسجام موضوعی در کتاب، بعداً چند مقاله دیگر به مقالات ارائه‌شده در همایش افزوده شدند و در نهایت، این کتاب در سال ۱۹۸۵ در انتشارات دانشگاه آریزونا، واقع در شهر توسان، به چاپ رسید. در سال ۲۰۰۱، این کتاب در قالب مجموعه «آثار کلاسیک مطالعات ادیان» در انتشارات وان‌ورد، واقع در لندن، منتشر شد. در فاصله انتشار چاپ اول و دوم کتاب، دو تن از نویسندگان مقاله‌ها، یعنی فضل‌الرحمان (د. ۱۹۸۸) و مریلین والدمن (د. ۱۹۹۶)، درگذشتند و از این رو، چاپ دوم کتاب با بزرگداشت یاد آنان انتشار یافت. ترجمه فارسی کتاب بر مبنای همین چاپ اخیر انجام شده است.

ریچارد مارتین (دکتری در ۱۹۷۵)، ویراستار کتاب، از جمله محققان سرشناس بین‌المللی در حوزه مطالعات اسلام و ادیان است. وی استاد تاریخ ادیان و مطالعات اسلامی دانشگاه اموری بوده و به مدت چندین سال ریاست دپارتمان دین این دانشگاه و مرکز تحقیقات آمریکایی قاهره را بر عهده داشته است. مارتین در دانشگاه‌های مختلف آمریکا، اروپا، آفریقا و جنوب آسیا تدریس کرده و مدت‌ها در مصر و دیگر نقاط جهان اسلام زیسته و به تحقیق مشغول بوده است. نویسندگان مقاله‌های کتاب نیز در زمان انتشار کتاب همگی از استادان مطالعات اسلام و ادیان در دانشگاه‌های آمریکا و کانادا بوده‌اند. معرفی مختصری از این نویسندگان همراه با مشخصات برخی پژوهش‌های آنان در پایان کتاب آمده است. نگرش‌هایی به اسلام در مطالعات ادیان حاوی دوازده مقاله روش‌شناسانه است که در قالب پنج بخش و ذیل موضوعاتی در مطالعات ادیان سامان یافته‌اند:

«متن مقدس و پیامبر»، «مناسک و اجتماع»، «دین و جامعه»، «تحقیق و تفسیر»، و «چالش و نقد». نویسندگان مقاله‌ها در ذیل هر یک از این بخش‌ها کوشیده‌اند تا توجه خواننده را به اسلام به‌مثابه بخشی از مطالعات ادیان جلب کنند و سهم اندک اسلام از این مطالعات را نشان دهند. به‌عبارتی، دوازده اسلام‌شناس آشنا با مطالعات ادیان، با طرح دقیق مسائل ناشی از نگرستن به مطالب اسلامی از منظر تاریخ ادیان، بر گزینش و به‌کارگیری روش‌های مطالعه ادیان در تحلیل انواع داده‌های متنی، تاریخی، اجتماعی، مناسکی و نمادین اسلام دست گذاشته‌اند. عمده این نویسندگان، با بهره‌گیری از رهیافت‌ها و بینش‌های نظری مطالعات ادیان به‌جای رهیافت‌های مرسوم مبتنی بر زبان‌شناسی تاریخی، به معرفی جنبه‌هایی از دین اسلام پرداخته‌اند که تا کنون در محافل غربی کمتر به آنها توجه شده است. بسیاری از نویسندگان مجموعه ضمن انتقاد از رهیافت‌های دیرپای پیشین، استفاده از روش‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی را به‌هدف پیشرفت در مطالعه دین اسلام توصیه کرده‌اند.

خوشبختانه، در اصل انگلیسی کتاب، توضیحات کافی درباره محتوای کتاب و بخش‌های مختلف آن آمده است و در اینجا نیازی به تکرار آنها نیست. ویراستار کتاب، علاوه بر اینکه در یادداشتی کوتاه در آغاز کتاب درباره زمینه شکل‌گیری مقاله‌ها توضیحاتی کلی آورده، در آغاز هر بخش درباره موضوع و مقاله‌های آن بخش خاص مطالب مفیدی به‌دست داده است. افزون بر این، چارلز آدامز (د. ۲۰۱۱) - که در آن زمان استاد ممتاز تاریخ ادیان و مطالعات اسلامی در دانشگاه مک‌گیل و استاد مدعو دانشگاه آریزونا بود - در تقریظی که بر کتاب نوشته و زیر عنوان «دیباچه» در آغاز نسخه فارسی آمده، به‌وضوح از اهداف و انگیزه‌های شکل‌گیری کتاب و فضای حاکم بر مقاله‌ها و افکار نویسندگان آنها سخن گفته است. به‌گفته او، «تأکید این مقاله‌ها بر معرفی آن اسلامی است که مردم مسلمان تجربه و زندگی می‌کنند... در این مقاله‌ها بر این نکته تأکید می‌شود که جایگاه حقیقی دین تجربه‌پروان آن است و محققان باید، بیش از هر چیز، خودشان را در معرض آن تجربه قرار دهند». آدامز تصویری روشن از فضای آینده مطالعه درباره

اسلام به دست داده و امیدوار بوده است که این مقاله‌ها سهمی در پیشرفت و تکامل مطالعات اسلامی در میان نسل‌های بعدی خواهند داشت.

مترجمان مقاله‌های کتاب همگی از دوستان یا دانشجویان نگارنده این سطورند که هر یک با ترجمه مقاله‌ای سهمی در شکل‌گیری این مجموعه ایفا کرده‌اند. ترجمه همه مقاله‌ها به درخواست ویراستار و برای درج در این کتاب انجام شده است، جز مقاله نهم که پیش‌تر در نشریه‌ای منتشر شده بود و با اعمال تغییراتی در کتاب حاضر جای گرفت. در فرآیند ویرایش کتاب، علاوه بر مقابله ترجمه‌ها با متن انگلیسی، عمده کار ویراستار همگون‌سازی زبانی و صوری متن مقالات و یادداشت‌های پایانی آنها بوده است. به‌رغم تعدد نویسندگان و مترجمان مجموعه و در نتیجه تنوع و گونه‌گونی سبک نگارشی آنها، کوشیده‌ام تا در عین حفظ اصالت و رعایت امانت، فارسی مقاله‌ها یکدست و روان و برای مخاطب عام خوشایند و خوشخوان باشد.

در پایان، از همه کسانی که به‌نحوی در به‌ثمر رسیدن این کتاب نقش داشته‌اند سپاسگزاری می‌کنم: از یکایک مترجمان محترم، که از سر لطف پیشنهاد ترجمه مقاله‌ای را پذیرفتند و به عهد خود وفا کردند؛ از عاطفه بیگدلی، که با دقت و حوصله کار آماده‌سازی فنی کتاب و تنظیم نمایه را به انجام رساند؛ و از همه دوستان انتشارات حکمت، که بدون همدلی و همراهی و همکاری آنان کار این کتاب سامان نمی‌یافت و این مجموعه به شماره هفتم نمی‌رسید. امیدوارم حاصل کار هم رضایت خاطر دوستان مترجم و ناشر را فراهم آورد و هم مقبول طبع خوانندگان فرهیخته و علاقه‌مند افتد.

مهرداد عباسی

اسفند ۱۳۹۵